

КОЛИ БАГАТСТВО ТІКАЄ

Кейс зовні благополучної Норвегії як приклад державної економічної політики, яка змушує великий бізнес та заможних людей емігрувати з “соціалістичного скандинавського раю” разом з капіталами через надмірні податки та зарегульованість у більш фінансово-сприятливі юрисдикції.

19 Січня 2026 | Урядування та державні регуляції | Фіскальна політика | Світ | Економічна свобода

АВТОР: АДІЛЬ АБДУРАМАНОВ

Людство завжди шукає прості відповіді на доволі складні питання, і економіка не є винятком: якщо країна багата — значить, в економічному сенсі, в ній все роблять правильно. Норвегія роками виглядала саме так. Високі позиції в Human Development Index, щедра соціальна держава, безкоштовна освіта й медицина. Фінансова міць, підкріплена нафтогазовими доходами та найбільшим у світі суверенним фондом — Government Pension Fund Global з активами понад \$1,6 трлн. У перерахунку це близько \$300 тисяч на кожного громадянина.¹

Здавалося, що ця модель уже пройшла всі перевірки і нарешті стала прикладом країни так званого “квітучого ефективного соціалізму”. Але, якщо уважніше проаналізувати ситуацію, можна побачити тривожні тенденції

Норвезький соціалістичний рай: більше, ніж здається на перший погляд

¹ Norges Bank Investment Management. (2024). Government Pension Fund Global - Annual Report 2023. <https://www.nbim.no/en/news-and-insights/reports/2024/annual-report-2024/>

А чи справді комфортна соціальна держава Норвегія?

Люди, які створюють нові компанії, запускають продукти, ризикують власними грошима все частіше обирають інші країни, тікаючи з Норвегії. Це не панічна втеча, це усвідомлений вибір, усвідомлена відмова від "комфорту" на користь інших країн. І це не окремі ізольовані інциденти. Це наростальна тенденція: масова міграція заможних людей з Норвегії, що викликана, головним чином, змінами у податковій політиці країни.

За період 2022–2023 років, який став справжнім каталізатором цього руху, 82 заможні норвежці офіційно змінили свою податкову резиденцію, перенісши її за кордон, понад третина з них — за 2023 рік. Це, на перший погляд, невеликий відсоток з п'яти мільйонного населення. Але сукупний капітал, який вони забрали з собою, є колосальним і становить близько 46 мільярдів норвезьких крон (4,5 млрд дол. США).

Протягом останніх років тенденція набувала драматичного прискорення, уповільнившись наприкінці 2025 року, разом з позитивними прогнозами МВФ щодо зростання ВВП країни до 504 млрд дол.²

Для порівняння: це більше, ніж загальна кількість заможних осіб, які залишили країну протягом попередніх тринадцяти років разом узятих. Таке стрімке зростання темпів "втечі багатства" свідчить про те, що досягнуто критичної точки, коли норвезькі податкові умови **стали неприйнятними** для власників великих статків.

Куди тікають заможні норвежці

Географія цього руху капіталу є надзвичайно показовою і чітко, безпосередньо відображає основну мотивацію, що стоїть за цими рішеннями. Заможні норвежці не просто обирають інші країни для проживання; вони цілеспрямовано обирають юрисдикції, які пропонують **максимально вигідні фіскальні умови**.

Швейцарія переважає серед країн нової дислокації. Вона залишається класичним притулком для приватного капіталу. За даними Dagens Næringsliv, понад 70 із 82 заможних норвежців, які виїхали, обрали саме Швейцарію.³

Вона приваблює не лише своєю політичною стабільністю та надійністю банківської системи, але й відносно нижчим **податком на багатство, який у кантонах може становити від 0,10% до 0,88% від загальної вартості чистих активів**. Крім того, існує система договірної (паушального) оподаткування для заможних іноземців, яка базується не на фактичному доході, а на витратах особи.⁴

Великобританія історично є магнітом для світової еліти завдяки своєму **особливому податковому режиму для non-domiciled residents** (осіб, які проживають у країні, але вважають своєю постійною домівкою іншу юрисдикцію). Цей режим дозволяє не сплачувати податки на доходи та приріст капіталу, отримані за межами Великої Британії, доки ці кошти не будуть ввезені або використані на території країни (так звана remittance basis). Це, у поєднанні з повною відсутністю податку на приріст капіталу для нерухомості, розташованої за межами Великої Британії, та пільгами на спадщину, робить її привабливою для тимчасового чи постійного проживання світових мільйонерів.

Сінгапур позиціонує себе як провідний фінансовий центр Азії. Його привабливість зумовлена гнучкою та низькоподатковою системою. Зокрема, країна пропонує нульову ставку на капітальні прибутки (прибутки від продажу акцій, облігацій чи інших активів), що є ключовим фактором для інвесторів. **Корпоративний податок є конкурентним і становить близько 17%**, що значно нижче, ніж у багатьох західних країнах. Сінгапур також активно просуває створення сімейних офісів (Family Offices) через спеціальні податкові стимули.

Об'єднані Арабські Емірати, особливо Дубай та Абу-Дабі, переживають справжній бум міграції багатства. **Податкова система ОАЕ, є однією з найліберальніших у світі**. В ОАЕ особистий дохід і капітальні прибутки відсутні для фізичних осіб взагалі (хоча з 2023 року запроваджено корпоративний податок на прибуток компаній). Відсутність податку на спадщину та дарування, поряд із високою якістю життя, безпекою та статусом глобального хабу, перетворює ОАЕ на один із головних пунктів призначення для світового капіталу.

² Alstadheim, K. B., & Kibar, E. (2024, January 15). Bloomberg, із посиланням на дані Міністерства фінансів Норвегії.

³ Fortune (2024, April 19). За даними Dagens Næringsliv.

⁴ Swiss Federal Tax Administration. (2024). HSBC Expats Tax Guide

Чому країна з майже необмеженим фінансовим ресурсом починає втрачати тих, хто створює цінність у майбутньому?

Причини цього вибору не зводяться до «пошуку низьких податків». Йдеться про зміну самої логіки норвезької моделі, яка вважається однією з найбільш успішних сировинних економік у світі. У 2021-23 роках обсяг загальної ренти від природних ресурсів у Норвегії становив 8,5% ВВП.⁵

Податкова система Норвегії формувалася в нафтову епоху, коли близько 40% експорту та значна частина бюджетних надходжень забезпечувалися нафтогазовим сектором. У такій реальності високе податкове навантаження працювало.

Податкові надходження сягали близько 40% ВВП — значно вище середнього показника OECD — і фінансували масштабну систему соціального забезпечення. Норвезька соціальна держава зросла в нафтовій реальності. Коли гроші надходять від продажу корисних копалин стабільно й прогнозовано, держава може дозволити собі складну й дорогу систему перерозподілу.⁶

Проблеми з'являються тоді, коли основним ресурсом стають люди з ідеями, а не надра. Злам стався після серії податкових реформ 2015–2024 років. Центральним елементом стала **реформа податку на багатство**.

Максимальна ставка податку на багатство зросла з 0,85% до 1,1% на рік і застосовується до чистої вартості активів — включно з бізнесом, акціями й нерухомістю.

Це податок на капітал, а не на дохід. Його потрібно сплачувати незалежно від того, чи приносить актив грошовий потік.

Податок на багатство в цій логіці виглядає красиво — доки не стикаєшся з його побічними ефектами. Стартап може не мати прибутку роками, але вже потрібно платити податок з оцінки, з очікувань, з того, що ще навіть не існує в реальних грошах.

Для інноваційного бізнесу це створює жорстку дилему: підприємець, який володіє стартапом, оціненим у 100 млн крон, щороку має знайти 1,1 млн крон на сплату податку, навіть якщо компанія ще роками не генерує прибутку.

Варіанти обмежені: виводити дивіденди або продавати частину бізнесу саме тоді, коли він потребує реінвестування. І чим швидше росте компанія, тим гострішою стає ця дилема. Ставка 1,1% застосовується до чистих активів понад 20,7 млн NOK.**

Податки на стартапи гальмують інновації

Джерело: Norwegian Ministry of Finance. (2023). National Budget 2024: Tax proposals.

Ситуацію посилює підвищення податку на дивіденди та капітальні прибутки. **З 2023 року ефективна ставка зросла з 35,2% до 37,84%**. У поєднанні з **корпоративним податком у 22%** і щорічним податком на багатство сукупне податкове навантаження для успішного підприємця легко перевищує **60–70%**.⁷

⁵ Багаті надра України: благо чи прокляття? Ярослав Романчук. Міжнародний Інститут Свободи. <https://www.libertyinstitute.org/articles/bagati-nadra-ukrayini-bлаго-chi-proklyattya>

⁶ OECD. (2024). Tax Policy Reforms 2024: OECD and Selected Partner Economies. OECD Publishing.

⁷ OECD (2024); Chambers Corporate Tax Guide 2025.

Коли загальне податкове навантаження на бізнес сягає понад половину прибутку, підприємцям складніше повірити в систему перерозподілу і легше вірити в банальний грабіж. Податки в Норвегії не існують окремо від регуляторного свавілля. Паралельно держава посилила адміністративний контроль. Жорсткіші вимоги до звітності, нові правила трансферного ціноутворення, розширені повноваження податкової служби. Усе це так само коштує часу, грошей і нервів. Погляньмо на динаміку зростання ВВП Норвегії за ці роки, цифри говорять самі за себе:

Динаміка зростання ВВП Норвегії за 2020-2024 роки

Evolution: Annual GDP Norway			Evolution: GDP per capita Norway		
Date	Annual GDP	GDP Growth (%)	Date	GDP per capita	GDP P.C. Annual Growth
2024	\$483,593M	2.1%	2024	\$86,587	-0.8%
2023	\$482,950M	0.1%	2023	\$87,276	-19.9%
2022	\$596,298M	3.2%	2022	\$108,908	17.2%
2021	\$503,368M	3.9%	2021	\$92,955	36.2%
2020	\$367,633M	-1.3%	2020	\$68,275	-10.5%

Джерело: Norway GDP - Gross Domestic Product <https://countryeconomy.com/gdp/norway>

Чому Норвегія стала “податковим жахом” для стартапів

Великі корпорації так чи інакше витримують подібний тиск. Стартапи — значно рідше, у них немає запасу міцності та адміністративних потужностей. У них немає внутрішніх юридичних департаментів та армії бухгалтерів. Здавалося б, якщо держава декларує підтримку інновацій, то ось воно – поле для покращень, втім вона і далі не помічає власної суперечності.

Реакція уряду на вплив капіталу додала ще один сигнал. У 2024 році були оголошені **плани посилення exit tax** — оподаткування нереалізованих капітальних прибутків у момент виїзду з країни за ставкою 37,8% для сум понад 3 мільйони крон, а також збереження податкових зобов'язань після зміни резиденції. Це не змінює логіку системи, але змінює сприйняття ризику ще на старті бізнесу.⁸

Емпіричні наслідки вже помітні. Втрата одного підприємця з капіталом близько \$100 млн означає мінус \$1,1 млн щорічних надходжень лише від податку на багатство, без урахування дивідендів, інвестицій і мультиплікативного ефекту для локальної економіки.

За капіталом ідуть angel-інвестиції, мережі менторства, рольові моделі для молодих засновників. Найбільш вразливим виявився tech-сектор. Стартапи часто не мають прибутку 5–7 років, але швидко зростають в оцінці. Саме ця динаміка робить їх головною ціллю податку на багатство.

Суднобудування, фінансові сервіси та девелопмент також демонструють значний відтік, але інноваційна екосистема реагує найшвидше. За даними Dealroom, у Європі венчурні інвестиції впали на 37% порівняно з 2022 роком, а в Норвегії кількість раундів фінансування скоротилася приблизно на чверть.⁹

Які країни вже змогли виправити ситуацію?

За останні роки десятки великих норвезьких власників бізнесу та інвесторів перевели свої активи до юрисдикцій із нижчими податками й зрозумілишими правилами — у Швейцарію, Велику Британію, Сінгапур, ОАЕ. Без криз і катастроф. Просто тому, що так раціональніше.

Контраст із сусідами лише підкреслює проблему. **Швеція скасувала податок на багатство ще у 2007 році** після аналогічного відтоку капіталу. Сьогодні Стокгольм є однією з найсильніших стартап-столиць Європи. Але Норвегія не засвоїла цей урок.¹⁰

Данія зберігає податок на багатство, але на рівні близько 0,5–0,6% і доповнює його податковими стимулами для інновацій. Кількість "єдинорогів" говорить сама за себе: близько 46 у Швеції, 16 у Данії та лише 5–8 у Норвегії.¹¹

⁸ BDO Norway (2024). Правила посилені у 2024 році для запобігання відстроченню податкових зобов'язань

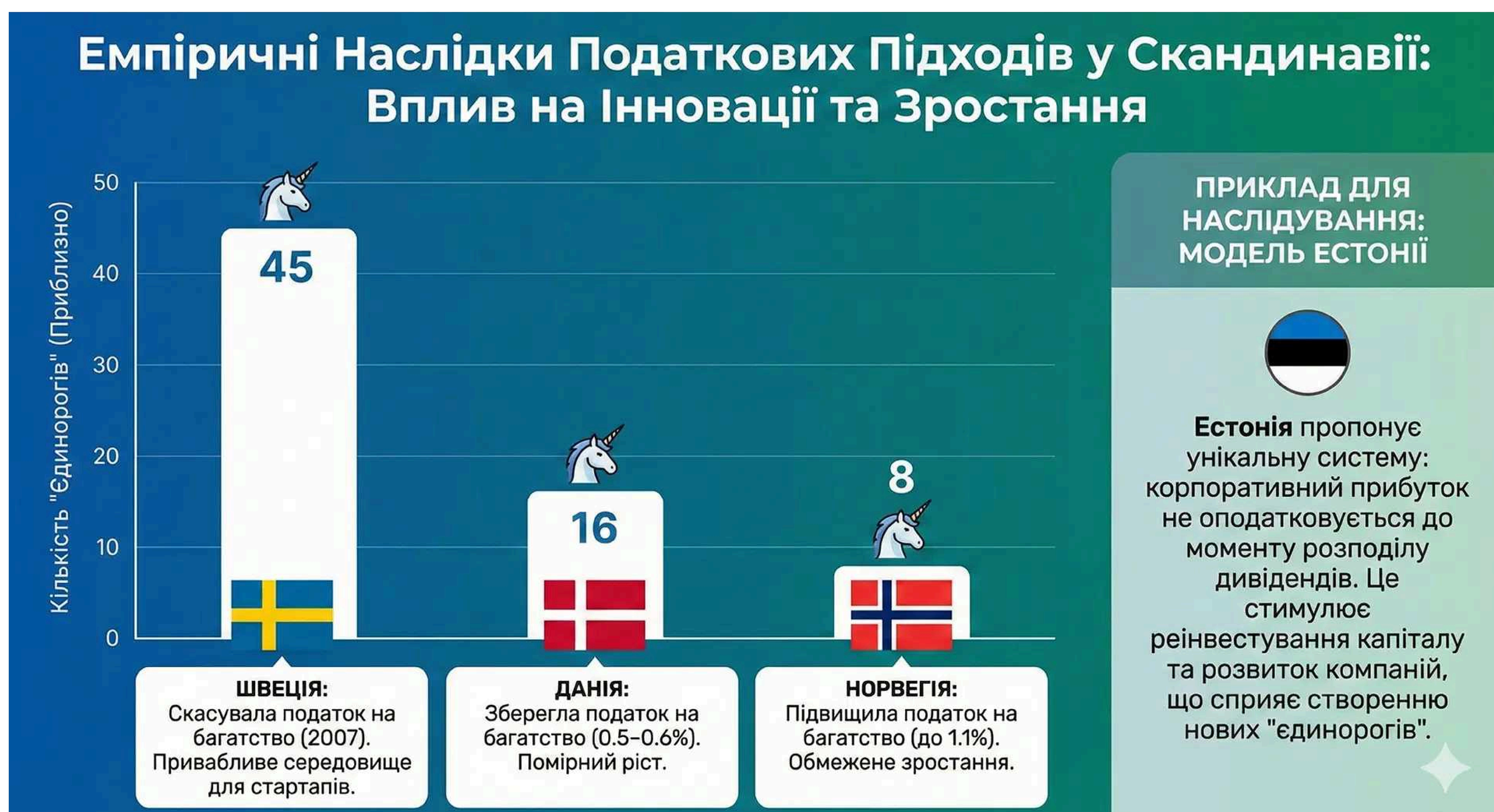
⁹ Dealroom.co. (2024). European Tech in 2023

¹⁰ Henrekson, M., & Du Rietz, G. (2014). Nordic Tax Journal. Tax Foundation (2024)

¹¹ Atomico. (2024). The State of European Tech 2024. Vestbee (2025)

Для порівняння варто згадати інші підходи. В **Естонії** корпоративний прибуток не оподатковується, поки він реінвестується. Податок виникає лише під час розподілу дивідендів. Система діє з 2000 року і свідомо жертвує частиною короткострокових бюджетних надходжень заради ліквідності бізнесу та зростання.

В **ОАЕ** з 2023 року запроваджено корпоративний податок 9%, але лише для прибутків понад 375 000 дирхамів (близько \$102 000), залишаючи малий бізнес і стартапи без податкового тиску на ранніх етапах.¹²

Разом із платниками податків країна втрачає доступ до інвестиційних рішень, підприємницьких мереж, досвіду масштабування. Це не видно в щорічних звітах, але саме з цього складається довгострокове зростання.

Порівняння з Естонією часто здається незручним. Там немає нафтових доходів і великих резервів. Є інше — просте правило: корпоративний прибуток не оподатковується, поки він залишається в бізнесі. Податок сплачується лише тоді, коли власник забирає гроші собі. До того моменту державу не цікавлять грошові потоки бізнесу взагалі. Вона не обіцяє великої підтримки та стимулів — вона просто не заважає.

Цей підхід не обіцяє автоматичного успіху кожному бізнесу. Але він знімає одну з ключових перешкод, яка також заважає підприємцям в Україні: **страх зростати швидше, ніж дозволяє податкова система.**

Висновки

У глобальній економіці країни більше не можуть утримувати підприємців адміністративною силою. Люди й капітал рухаються туди, де правила простіші й стабільніші. Це звичайна поведінка.

Норвегія сьогодні стикається з системною проблемою, викликаною застарілістю парадигми. Правила залишилися з економіки минулого, тоді як реальність давно змінилася.

Економічна свобода в таких умовах перестає бути райдужним ідеалом для фанатиків, а стає реальним критерієм виживання економіки. Норвегія або дозволить ризикувати, або втратить всіх, хто готовий піти на ризик.

¹² UAE Ministry of Finance. Federal Decree-Law No. 47 of 2022.

Для України цей кейс — не теоретичний. Стандартна ставка податку на прибуток становить 18%, для банків — 25%. Діє податок на репатріацію за ставкою 15%, який охоплює дивіденди, роялті та інші пасивні доходи з можливістю зниження через угоди про уникнення подвійного оподаткування. Формально правила зрозумілі, але практичний досвід бізнесу формується через адміністрування, презумпцію вини платника та судову передбачуваність.

Ми конкуруємо за капітал і таланти в значно гірших стартових умовах, зважаючи на військові ризики. У нас немає запасу помилок і нафтової подушки безпеки.

Коли Данія дозволяє українському бізнесу можливість не дотримуватися частини регуляцій для запуску виробництв на своїй території, Україна має дати чіткий сигнал, що у своїх підприємцях вона зацікавлена набагато більше, ніж будь-яка інша країна. І демонструвати таку зацікавленість вона має виключно через послаблення, а не закручування "гайок".

Кейс Норвегії показує, що можна як завгодно ставитися до ідей АЕШ, але заперечувати їх дієвість неможливо. **Фінансова міць не захищає від помилкових стимулів.** Модель, що працювала в ресурсній економіці, починає давати збої в економіці знань. Якщо податкова й регуляторна система створює додатковий тиск на тих, хто інвестує і створює робочі місця, результат буде передбачуваним, хоч би скільки грошей було в державі.

Свобода працює там, де правила не створюють стимулів для втечі. І саме це — головний урок норвезького парадокса.

Всі аналітичні матеріали Міжнародного Інституту Свободи (ILI) на офіційному вебсайті www.libertyinstitute.org доступні для вільного вивчення, цитування та поширення з релевантним посиланням на джерело.